

Gion Nándor műveiről

Született 1934-ben, irodalomtörténész. Legutóbbi írását 1994. 5. számunkban közöltük.

Az Újvidékről nemrég véglegesen Budapestre költözött Gion Nándor a Bácska krónikása, még hozzá olyan krónikása, aki nemcsak a táját és a benne élő embert ismeri, nemcsak a köznapok és az ünnepek eseményvilágáról ad képet, és nemcsak a múltban tájékozódik el, hanem a szülőföld „lelkét” is megidézi. Azt a titokzatos valamit, ami a táj arany derűje és legendás gazdagsága mögött rejlik: a vidék történelmi sorsát, amelynek formálásában mindig szerepet kapott a kíméletlenség és a kiszolgáltatottság. Ennek talán az lehet a magyarázata, hogy ellentétben, mondjuk, a dunántúli vagy felvidéki kultúrával, amelynek sok száz esztendőös folyamatos története van, az egykori magyar Délvidék életét mindig radikális változások alakították: itt ismeretlen volt a tartósabb biztonság, mindig érkeztek új, fegyveres honfoglalók, és szinte minden generációnak új történelmet kellett kezdenie.

Gion Nándor a bácskai Szenttamáson született, történelmi kisvárosban, amely az 1848-49-es szabadságharc során a magyarság ellen támadó szerb felkelők fontos központja volt, s amelyet a magyar forradalmi csapatok csak a negyedik ostrommal tudtak bevenni. A városban élő magyarokat többször is megtizedelték a hadi események, a környező falvak magyar lakossága szinte kipusztult: ebben a tekintetben Szenttamás akár Szarajevó előképe is lehetne, mintegy másfél évszázaddal korábbról, de ugyanolyan kegyetlen öldöklésekkel. Aki ilyen történelmi háttérre tekint vissza, az eleve gyanakvó a nagypolitika működésével szemben: nem hiszi el a magasztos szölamokat, elutasítja a lendületes retorikát.

Annál inkább ragaszkodik a valóság hétköznapi tényeihez. Még akkor is, ha máskülönben az absztrakcióra törekvő avantgárd elbeszélő irodalom vonzásában keresi írói tennivalóit és módszerét. A vajdasági magyar irodalomban a hatvanas évek közepétől kezdve, midőn Gion Nándor is közreadta első írásait, ez az avantgárd irodalmiság uralkodott: az emberi létezés abszurditásának képzete, a példázatos mondanivaló, a groteszk látásmód, az erősen személyes kifejezés. Az azonban tévedés, hogy a vajdasági magyar avantgárd egyszerűen hátat fordított volna a vajdasági valóságnak. A köznapi élet képe és konfliktusai bizony megjelentek Tolnai Ottó és Domonkos István verseiben, Végel László, Brasnyó István és talán leginkább Gion Nándor regényeiben. Első regénye: a *Kétéltűek a barlangban* abszurd parabola, amely különösen végső fejezeteiben hátborzongató képet ad a jugoszláviai társadalmat átható politikai mesterkedésekről, erőszakosságról is.

Ez a valóság iránt érzett érdeklődés erősödött fel a *Testvérem, Joáb* című regényben, amelyet sokan a „vajdasági magyar regény”

modern mintadarabjának tekintenek. Valóban, Gion Nándor azt a hagyományt folytatja, amelyet Papp Dániel, a Bácskáról képet adó Mikszáth és Hunyady Sándor vagy még inkább a bácskai élet krónikásai: Majtényi Mihály és Herczeg János kezdeményeztek, amidőn ennek a látszólag gazdag, valójában azonban konfliktusokkal gyötört és magára hagyott országrésznek a „lelkét” idézték fel, s az ott élő, etnikailag és kulturálisan igen vegyes társadalomnak a lelki frusztrációit ábrázolták. Meggyötört és nyugtalan társadalmat mutat be Gion Nándor is: ahol az érvényesülés, a gazdagodás vágya erkölcsi leépüléssel jár együtt, és az erőszakos magabiztosság valójában sérült és bizonytalan emberi személyiségeket rejt.

Ebből a sivár és kíméletlen vajdasági világból „emigrált” szellemi vagy inkább irodalmi értelemben Gion Nándor a személyes és a családi, közösségi emlékek mítikus világába, midőn megírta *Ezen az oldalon* című novellafűzérét, amely szülővárosának jellegzetes „szegénysori” emberalakjairól adott portrészorozatot, s még inkább, midőn létrehozta *Virágos katona* és *Rózsamáz* című regényeit. Ezek a múlt század utolsó éveitől a második világháborúig, a magyar honvédség bácskai bevonulásáig beszélnek el egy vegyes lakosságú bácskai kisváros, természetesen az író szülővárosa szegényeinek történetét. Nagyszerűen megformált emberi alakok jelennek meg előttünk, és ezek a munkások, napszámosok, iparosok nemcsak a „város peremén” élnek, hanem a történelem peremén is: mindig mások döntenek róluk, mindig ki vannak szolgáltatva a hatalomnak, az önkényeskedésnek. Vigaszuk csupán a mese, a citera és az énekszó lehet. Ennek a citeramuzsikának és énekszónak szinte jelképes értelme van, arra utal, hogy a költészet talán a nyers valóságnál is nagyobb erő.

Ezt a költészetet, a szülőföld és a szegénysor költészetét szólatatják meg Gion Nándor regényei és elbeszélései. Utolsó regénye is: a *Börtönről álmodom mostanában*, amely a legelesettebb emberi sorsok tükrében csillantja fel a talán már nem is evilági reménykedést, azt a vágyakozást, amely a *Virágos katona* hőstét a városszéli Kálvária-dombra vezette. Talán a remény fogyatkozott meg Gion Nándor körül: nemcsak Szarajevóban, hanem Szenttamáson és Újvidéken is, midőn úgy határozott, hogy Budapesten keres új hazát.